

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16. – Назва з екрана.

5. Угода про державні закупівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_050. – Назва з екрана.

6. Типовой закон ЮНСИТРАЛ о публичных закупках [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/procurement/ml-procurement/2011-Model-Law-on-Public-Procurement-r.pdf>. – Загл. с экрана.

Харзішвілі Ю. М. – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ЯК РЕЗЕРВ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Тіньова економіка постійно перебуває в центрі уваги урядів і вчених більшості країн світу. Вона є явищем настільки ж важливим, наскільки й суперечливим (щодо її складу й обсягів). Тіньову економіку вивчають десятки років, намагаючись знайти способи її врегулювання, але ще нікому не вдалося знайти однозначних шляхів її подолання. Тому постає запитання: чи можна взагалі оцінювати економіку України без урахування її тіньової складової? У цьому контексті науковці зазначають, що «не враховуючи цей феномен, визнаємо, що не знаємо, як виглядає українська економіка загалом і яким є фактичний рівень споживання українських громадян» [1]. Водночас кожен новий уряд, що приходить до влади, ініціює розроблення стратегій розвитку країни на декілька років, не враховуючи повною мірою тіньових аспектів економіки. Зазвичай такі стратегії майже не відповідають реаліям сьогодення.

Цілком очевидно, що тіньова економічна діяльність має як негативні, так і позитивні риси. До негативних ознак належать: зниження ефективності макроекономічного регулювання, конкурентоспроможності економіки країни, життєздатності кредитно-фінансової системи, руйнування соціальної інфраструктури, нелегальний вивіз капіталу за кордон, утрата

державою керівних, контрольних та інших найважливіших соціально-суспільних функцій, провокування тіньової зайнятості, погіршення інвестиційного клімату. Позитивними рисами можна вважати: можливість збереження трудового потенціалу, розв'язання проблеми доходів, елементарне виживання певної частки населення. Отже, цілком слушною є думка, відповідно до якої «з одного боку, тіньова економіка – це наслідок і ключовий економічний базис корупції, а з іншого – певний компенсатор економічних та фінансових шоків, особливо для малого та середнього бізнесу» [2]. Так, кожний уряд ініціював вживання заходів щодо детінізації економіки, покладаючи значні надії на позитивний результат. Такі зусилля виявилися марними через недосконале знання механізмів функціонування тіньової економіки. У таких умовах дослідження означеної проблеми набувають особливої актуальності.

В Україні на офіційному рівні розрахунками обсягів тіньової економіки займається Мінекономрозвитку [3] та Держстат України [4]. Відмінною рисою розглянутих методів оцінки масштабу тіньової економіки є те, що вони побіжно визначають відносні зміни тіньової економіки, приблизно окреслюючи її абсолютні розміри. Прийняті припущення зумовлюють значну похибку, що підриває довіру до таких методів [5, с. 183–187; 6, с. 4–6].

Однак визначення обсягів тіньового ВВП – це лише крок до розв'язання проблеми. Інший крок полягає у вирішенні питання: обчислені обсяги тіньового ВВП є внутрішньою складовою або окремою (додатковою) складовою ВВП, тобто як вони співвідносяться? Також важливим є питання щодо розміру середньої та мінімальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата – один із чинників тіньової економіки, який неможливо розглядати відокремлено від детінізації. Ці питання є досить взаємопов'язаними.

Розрахунки дослідника тіньової економіки в Європі Ф. Шнайдера [7] і дані Євростату щодо оплати праці у випуску для 11 країн ЄС підтверджують гіпотезу про існування зворотної залежності між часткою оплати праці у випуску і рівнем тінізації економіки. Саме на цій гіпотезі ґрунтується метод оцінення тіньового ВВП – так званий метод соціальної справедливості [8, с. 25–28].

Згідно із цим методом, запропонована інтерпретація показника тіньової економіки констатує той факт, що існують дві частини тіньового ВВП (ВДВ, ВРП) – *перша*, яка не враховується Держстатом України та є додатком до офіційного ВВП через штучне збільшення проміжного споживання; *друга* – створена тіньовою оплатою праці через мультиплікатор споживання та є частиною офіційного ВВП.

Ураховуючи зовнішню та внутрішню частини тіньового ВВП, їхню динаміку, можна визначити загальний рівень тінізації економіки України (табл. 1).

Таблиця 1

Загальний рівень тінізації економіки України*

	2010 р., % офіц. ВВП	2011 р., % офіц. ВВП	2012 р., % офіц. ВВП	2013 р., % офіц. ВВП	2014 р., % офіц. ВВП	2015 р., % офіц. ВВП	2016 р., % офіц. ВВП
Загальний рівень тінізації	61,2	63,8	57,3	51,6	52,2	54,8	61,8
Внутрішній рівень тінізації	28,5	30,3	25,1	21,7	21,4	22,6	28,6
Зовнішній рівень тінізації	32,7	33,5	32,2	29,9	30,8	32,2	33,2

Аналогічні дані щодо рівня тінізації можуть бути отримані щодо основних видів економічної діяльності, регіонів і видів економічної діяльності в кожному регіоні.

Запропонований метод дає змогу визначити необхідні обсяги середньої та мінімальної заробітної плати в кожному році, основних видів економічної діяльності через критерій досягнення частки оплати праці у випуску до середнього рівня економічно розвинених країн на задану перспективу. Отже, тіньова економіка може слугувати досить важливим резервом економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Розенфельд А. І. Невідома Україна: досвід експрес-оцінки економіки [Електронний ресурс] / А. І. Розенфельд //

* Розрахунки автора.

Дзеркало тижня. – 2003. – № 14. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/nevidoma_ukrayina_dosvid_ekspre-s-otsinki_ekonomiki.html. – Назва з екрана.

2. Приходько А. После шторма: перспективы украинской экономики в 2017 году [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.liga.net/economics/2016/12/28/opinion/51262.htm>. – Загл. с екрана.

3. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економіки України від 18 лют. 2009 р. № 123 – Режим доступу: www.me.gov.ua/Files/GetFile?fileId=796bf8b9-f834. – Назва з екрана.

4. Методологічні положення обчислення обсягів економіки, яка безпосередньо не спостерігається [Електронний ресурс] / Держкомстат України. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_er/pg_gtwxsw.htm. – Назва з екрана.

5. Харазішвілі Ю. М. Теоретичні основи системного моделювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Ю. М. Харазішвілі. – Київ : Поліграф-Консалтинг, 2007. – 324 с.

6. Тищук Т. А. Міф и реальність про рівень тіньової економіки в Україні [Електронний ресурс] / Т. А. Тищук. – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/mif-i-realnost-ob-urovne-tenevoy-ekonomiki-v-ukraine-673584.html>. – Назва з екрана.

7. Friedrich Schneider. «Size and Development of the Shadow Economy of 31 European Countries from 2003 to 2010» July 2010 [Electronic Resource]. – Mode of access: http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/Latest_Research2010/Shade_Europe31_Sept2010_Revised_Version.pdf. – Title from the screen.

8. Харазішвілі Ю. М. Світло та тінь економіки України: резерви зростання та модернізації / Ю. М. Харазішвілі // Економіка України. – 2017. – № 4 (665). – С. 22–45.